

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDEN,

BIJENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden.

ZESDE DEEL.

I-K.

Te Gorinchem, bij
JACOBUS NOORDUYN.

1845.

Er is te IJZENDIJK een distributiekantoor der brievenposterij.

De kermis valt in op den tweeden Pinksterdag en duurt drie dagen.

Welke aanslagen den vijand ook op deze plaats gemaakt heeft, allen zijn zij verijdeld en IJZENDIJK is, behalve dat het, in het jaar 1747, door de Franschen werd ingenomen, in de magt der Staten gebleven. In 1794 is het, met geheel Staats-Vlaanderen, bij Frankrijk ingelijfd; doch in 1814 met Nederland hereenigd.

Den 18 October 1830 kwamen de Belgen, ten getale van 75 man, onder aanvoering van zekeren Kolonel GREGOIRE, binnen IJZENDIJK, en plaatsten er de Belgische vlag op den toren. Ook den 22 bezochten zij deze plaats, doch bleven er niet vernachten. Naderhand werd het door de Nederlandsche troepen bezet, en heeft sedert geen aanstoot meer geleden.

Het wapen van IJZENDIJK wordt beschreven te zijn pelterij, gevarieerd door azuur en zilver, het schild gedekt met eene kroon van goud, en ter wederzijden vastgehouden door een gevleugeld kind.

IJZENDIJKER-AMBACHT, voorm. amb. in *Staats-Vlaanderen*, prov. *Zeeland*; palende N. aan Oostburger-Ambacht, O. aan het Jonkvrouwen-gat, Z. aan Watervliet, Z. W. aan het Coxijische-gat, W. aan Aardenburger-Ambacht.

Dit amb. bevatte het eerste deel van Prins-Willemspolder, den Mauritiuspolder, den Oranjepolder, den Goudenpolder, de Jonkvrouwenpolders en een gedeelte van den Generale-Vrijepolder, thans de gem. IJzendijke en Waterlandkerkje uitmakende, en alzoo eene oppervlakte beslaande, volgens het kadaster, van 5500 bund. Men telt thans in het grondgebied, dat dit ambacht besloeg, 475 h., bewoond door 570 huisgez., uitmakende eene bevolking van ongeveer 3000 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw.

IJZENDOORN, gem. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Nijmegen*, kw., arr. en kant. *Tiel* (6 k. d., 24 m. k., 9 s. d.); palende W. en N. aan de Linge, die het van de gem. Zoelen en Kesteren scheidt, O. en Z. aan de gem. Echteld.

Deze gem. bevat het d. IJzendoorn, benevens eenige verstrooid liggende h.; telt in het geheel 68 h., bewoond door 70 huisgez., uitmakende eene bevolking van 394 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw.

De inw., die op 12 na alle Herv. zijn, onder welke men 140 Ledematen telt, maken eene gem. uit, welke tot de klass. en ring van *Tiel* behoort. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest GODEFRIDUS VAN BROEKHUIZEN, die in het jaar 1624 naar Hien-en-Dodewaard vertrok. Het beroep is eene collatie van den Heer.

De 12 R. K., welke men er aantreft, behooren tot de stat. van *Tiel*. — Men heeft in deze gem. eene school.

De gem. IJZENDOORN is eene heerl., welke eene afscheuring van de heerl. *Ochten* was. De Edelheeren HENDRIK en GODFRIED VAN OCHTEN verkochten, met toestemming van hunne bloedverwanten, in het jaar 1280 of 1281, alle hunne goederen, bij IJZENDOORN gelegen, erfelijk aan Heer RUDOLF COCK, Ridder. Deze goederen waren eigendommelijke goederen, die niet aan Gelderland behoorden, want de opdracht geschiedde voor Schepenen te Tiel, welke stad toen tot Brabant behoorde, en van de toestemming van eenen Landsheer wordt geen woord gesproken. De nakomelingen van Heer RUDOLF COCK, hebben den

naam van die heerl. aangenomen, welke in tweeën verdeeld is, hebbende de eene tak van IJZENDOORN de heerl. en de andere tak den Hof bezeten. Heer WILLEM VAN IJZENDOORN, Ridder, was Heer van IJZENDOORN, van 1535 tot 1559. Zijn zoon, Heer WOUTER, Ridder in 1577 tot 1589, en diens zoon, Heer WILLEM, Ridder, tot 1457. Vóór het jaar 1459 wordt, aangaande IJZENDOORN, niets in de leenregisters gevonden, maar op dat jaar staat JACOB VAN IJZENDOORN, Heer WILLEMS zoon, als daarmede verleid. Hij verkocht de heerl., in het jaar 1441, aan JACOB VAN RIEMSDIJK, met wiens zoon, JELIS, zijne zuster, MARIA VAN IJZENDOORN, gehuwd was. Die JELIS VAN RIEMSDIJK werd in 1455, 1465 en 1475 beleend; ook zijn zoon JELIS in 1489 en 1500, die, in 1505, de heerl. overgaf aan zijne zuster, MECHTELD, vrouw van ZEGE VAN BALVEREN. Hunne dochter, MARIA VAN BALVEREN, trouwde met JELIS PIECK, Heer van *Enspick*, wordende in 1555 beleend, en, na haren dood, HERMAN PIECK, haar zoon, in 1545. Deze vernieuwde den eed in 1556, en toen werd van de beleening uitgezonderd: *de halve hooge heerlijkheid, dat aan 't lijf draagt, 't welk zullen uitrichten de Amptsluiden met hunnen Richter na olden herkommen*. Zijn zoon HERMAN werd in 1562 en 1570 beleend, gelijk ook de zoon van dezen, insgelijks HERMAN genoemd, in 1612; deze stierf kinderloos in 1636. Zijne zuster BARBARA, vrouw van den Heer VAN DE POLL en THEODORA, vrouw van DIRCK VIJGH, lieten zich beide beleenen. De eerste bleef echter in het bezit; want hare dochters MECHTELD JACOBA VAN DE POLL en CORNELIA VAN DE POLL, vrouw van JOHAN VAN DER CLAUS, werden beleend; de eerste in 1652, de laatste in 1672. Deze laatste droeg, in 1678, de heerl. op aan G. H. VAN DER CLAUS, die haar in 1718 verkocht aan C. R. VAN WIJHE. Zijne dochter S. J. J. VAN WIJHE, echtgenoot van F. H. VAN WASSENAAR, Heer van *Katwijk*, werd in 1749 beleend, en zij verkocht IJZENDOORN, in 1774, aan C. L. DE PANGNIET, wiens schoonzoon, A. D. VAN OMPHAL, daarmede in 1789 verleid is. De andere helft, de Hof-tot-Isendoorn genoemd, is veel langer bij eenen jongeren tak van het geslacht van Isendoorn gebleven; maar in 1556 was HERMAN PIECK in het onverdeeld bezit der geheele heerl. Thans wordt deze heerl. in eigendom bezeten door den Heer KAREL LODEWIJK TUYLL VAN SEROOSKERKE, woonachtig te 's Gravenhage.

IJZENDOORN had vroeger zijne eigene schouw. HERMAN PIECK beklagde zich, in het jaar 1550, aan het Hof, door den dijkstoel in zijne regten bezwaard te zijn geworden. De Ambtman berigtte hierop, dat in de dijkschouwen van de Neder-Betuwe maar twee heerl., *Lienden* en IJZENDOORN, waren; dat de Ambtman te Lienden volstrekt schouwde en loofde; dat te IJZENDOORN de Schout en Burgemeesters te schouw verwachtte, tegen den Ambtman zeggende: *wij belooven voor die dijken der heerlijkheid na ouden herkomen*, dat is te zeggen, dat zij de dijken, als boven en beneden, maken zouden; waarop de dijkstoel voortreed en niet schouwde.

Het d. IJZENDOORN, IJZENDOREN of ISENDOORN, ligt 5 u. W. N. W. van Nijmegen, 1½ u. N. O. van Tiel, aan den Waaldijk. Men telt er, in de kom van het d.; 15 h. en 73 inw.

In de kerk was vóór de Reformatie eene vikarij gesticht, ter eere van den H. JOHANNES den Dooper. In het jaar 1829 is deze kerk, benevens de predikantwoning, hersteld. Het is een langwerpig gebouw, met eenen spitsen, niet zeer hoogen, toren, doch zonder orgel.

De, in het jaar 1835 geheel nieuw gebouwde, dorpschool wordt gemiddeld door een getal van 50 leerlingen bezocht.

Van IJZENDOORN loopt een groote rijweg, de Poddingsche-straat genoemd, naar het veer, dat bij Op-Hensden over den Rijn ligt. Deze weg, die evenwel slecht onderhouden wordt, ontleent zijnen naam van een hieromtrent gelegen huis, de Poddingh geheeten, dat, in 1859, gedeeltelijk is afgebroken. — Vroeger had men hier een adell. h., het Huis-te-IJzendoorn geheeten.

IJZENDOORN (HUIS-TE-), voorm. adell. h. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr. en $\frac{3}{4}$ u. W. N. W. van *Nijmegen*, kw., arr., kant. en $1\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Tiel*, gem. *IJzendoorn*.

Ter plaatse, waar het gestaan heeft, ziet men thans weiland, behoorende aan den Heer der gemeente.

IJZENVOORDE, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*. Zie IJZEVOORDE.

IJZER-EILAND, eil. in *Oost-Indië*, in de *Straat-van-Sunda*. Zie *BESI*.

IJZEREN, geh. in het *Land van Valkenburg*, distr., arr. en 2 u. O. van *Maastricht*, kant. en 1 u. N. N. W. van *Gulpen*, gem. en 40 min. Z. van *Oud-Valkenburg*; met 52 h. en 250 inw.

IJZEREN-HOEK, kaap in *Oost-Indië*, op het eil. *Floris*, een der kleine *Sundasche-eilanden*. Het is de noordelijkste punt van dit eil., op het midden der Noordkust.

IJZERHOUT-EILAND, eil. in *Oost-Indië*, in den *Sundasche-Archipel*. Zie *KAPINI*.

IJZERLO, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kw., arr. en 9 u. Z. O. van *Zutphen*, distr. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Bredevoort*, kant., gem. en 1 u. Z. van *Aalten*; met 60 h. en 440 inw. Men heeft er eene school.

IJZERMOLEN (DE), afzonderlijk staande molen in de bar. van *Breda*, prov. *Noord-Brabant*, *Vierde* distr., arr. en 2 u. Z. ten W. van *Breda*, kant. en 2 u. W. Z. W. van *Ginneken*, gem. en $\frac{1}{2}$ u. N. W. van *Rijsbergen*, tegen het geh. de *Rith*, onder 's *Princenhage*.

Deze molen, welke door de *Turfvaart* gedreven wordt, en waar zeer zware staven ijzer, ijzeren wagenassen en zelfs scheepsankers gesmeed worden, is, met de daartoe behoorende gebouwen en gronden, een eigendom van den Heer *HOFMAN*, woonachtig te *Rotterdam*.

IJZEVOORDE, IJSELVOORDE, IJSENVORDE of IJSEVOORDE, buurs. in het graafs. *Zutphen*, prov. *Gelderland*, kw., distr., arr. en $4\frac{1}{2}$ u. Z. Z. O. van *Zutphen*, kant. en 1 u. O. van *Doetinchem*, gem. *Ambt-Doetinchem*; met 135 h. en 900 inw., van welke eenige kerkelijk onder *Varsseveld* behooren.

Men heeft in deze buurs. de heerlijkste streken, met uitgebreide en lommerrijke bosschen, alsmede de landgoederen *Slangenburgh*, *Beeklust*, *Eeltink* en *Rekhem*. Ook is hier eene, in 1855 geheel nieuw gebouwde, school, die gemiddeld door een getal van 100 leerlingen bezocht wordt, benevens eene goede onderwijzerswoning.

Deze buurs. maakte voorheen twee afzonderlijke buurschappen uit, zijnde de *Catharina-Mark* of *Stadsheide*, in het jaar 1829, bij *IJzevoorde* gevoegd.

Aan den *Koekendaal* en bij de school, in deze buurs., treft men eenige aders goud en zilver aan, doch niet genoegzaam, om de onkosten der bewerking goed te maken. Nog vindt men in deze buurs. de nieuwe vierkante en groote begraafplaats van de gem. *Ambt-Doetinchem*, welke rondom met latwerk omgeven is en een zeer goed aanzien heeft; zij biedt ter rechterzijde den *Protestanten* en ter linkerzijde den *R. K.* eene laatste rustplaats aan.

AARDRIJKSKUNDIG
W O O R D E N B O E K

DER

N E D E R L A N D E N ,

BIJEENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE
GELEERDEN.

DE RTIENDE DEEL.

—

A A N H A N G S E L.

—*~*~*—

TE GORINCHEM, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

—
1854.

* IJZENDOORN paalt N. aan de Linge, die het van de gem. Liende scheidt, O. en W. aan de gem. Echteld, en Z. aan de Waal.

* IJZEREN, ligt gedeeltelijk gem. en 40 min. Z. W. van *Oud-Falkenburg*, gedeeltelijk gem. en 1 u. van *Wijlre*; met 59 h. en 270 inw. als 34 h. en 230 inw. onder *Oud-Falkenburg* en 5 h. en 40 inw. onder *Wijlre*.

IKEMA, b., prov. Groningen. Zie IJKEMA.

ILAT (HOEK VAN), kaap in *Oost-Indië* Zie ZUIDOOSTROEK (DE). W.

* ILPENDAM. Bij dit d. is eene schutsluis en staan drie watermolens, behoorende tot het hoogheemraadschap van Waterland. — Bl. 115 *bovenste regel*, staat: door hen uitgeplurd lees: door hen uitgeplunderd

* IMBOSCH heeft een dennebosch, groot 450 bund., dat in 1845 en 1846 door de denrups, bijna geheel vernield is. — De baak aldaar staat op 52° 2' 14" N. B. en 25° 29' 52" O. L. van Amsterdam.

IMPERIAL (FORT-), naam dien het fort WILLEM I, gem. *Breskens*, prov. *Zeeland*, in den Franschen tijd droeg.

* INDIE (NEDERLANDS-). Bl. 123, reg. 27, staat: 17,848 lees: 18,848,748 reg. 36, staat: 2,429,515 lees: 5,459,415 — Bl. 128, reg. 58, staat: 20,719,065 lees: 20,719,065 reg. 44, staat: 542,098 lees: 549,098 — Bl. 150, reg. 52, staat: 11,189 lees: 10,289 — Bl. 151, reg. 2, staat: 7,915,768 lees: 7,983,768 — Reg. 3, staat: 7,713,401 lees: 7,713,407 — Bl. 134, reg. 8, van onderen, staat: 49,993½ lees: 49,093½ — Bl. 153, reg. 7, staat: 5897½ lees: 5897½ — Bl. 159. Mr. PIETER MERKUS was Gouverneur-Generaal van 1842 tot 1844. Hij was geb. te Naarden den 18 Maart 1787, † te Soerabaja den 5 Augustus 1844 en werd opgevolgd door JAN JACOB ROCHUSSEN, die in 1850 zou vervangen worden door Mr. GEORGE ISAAC BRUCE, geb. te Zwolle in 1803, doch deze overleed vóór zijn vertrek naar Oost-Indië, aan boord van het korvet *Sumatra*, ter reede van het Nieuwediep, den 31 December 1850, waarop in het volgende jaar tot zijnen opvolger werd benoemd Mr. A. J. DUYMAER VAN TWIST, geb. te Deventer den 20 Februarij 1809. — De standplaatsen der voor Nederlands-Indië toegestane Predikanten, zijn door den Gouverneur-Generaal geregeld als volgt: te Batavia voorloopig drie Predikanten; te Samarang twee; te Soerabaja twee; te Tagal een; te Soerakarta een; te Pasoeroewan een; te Amboina twee; te Saporoea een; te Hiela een; te Banda een; te Makassar een; te Padang een; te Riouw een, en voor Borneo en Bengkoelen, een reizend Predikant, met bepaling dat deze te Batavia zal resideren.

* INDIJK, heerl., beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 427 bund. 64 v. r. 54 v. ell.; telt 77 h., bewoond door 44 huisgez., uitmakende eene bevolking van 560 inw. — Het geh. telt 57 h. en 290 inw. — Het wapen van INDIJK bestaat uit een veld van zilver, met eenen landbouwer rustende op zijne spade in natuurlijke kleur.

* INDIJK, d., prov. *Friesland*, is de geboorteplaats van CORNELIS DE SNEEKIS, een Dominikaner Monnik, die den 14 September 1561 overleed, als Leeraar in de Godgeleerdheid te Rostock, Provinciaal zijner orde over Saksen, Frankrijk en Polen en algemeen Vicaris der Hollandische vergaderingen.

INDIJK, pold., prov. *Utrecht*. Zie OUDELAND (HET). W. en A.

* INDISCHE ZEE, reg. 9, staat: de Turken lees: TUCKER reg. 15, staat: in de Golf lees: en de Golf